

**AT SE GUD I SKØNHEDEN. SKITSER TIL EN
TEOLOGISK ÆSTETIK**
JAKOB MUNK
KOLON, 2023
126 SIDER

Anmeldt af Michael Agerbo Mørch

Jakob Munk er kandidatstuderende i teologi ved Aarhus Universitet og forfatter til bøger om tjenestedeling, køn og teistisk evolution. Han er også publicist, som udgiver af bøger og podcasts på Forlaget Semper. I sin nye bog *At se Gud i skønheden* forsøger han at begrunde den tese, som også gives i titlen: Det er muligt at se Gud i skønheden (s. 10).

Bogens undertitel angiver den noget tvivlsomme genrebetegnelse »skitser«. Det viser sig at dække over en sælsom blanding af refleksioner over eksisterende litteratur, eksegese af bibeltekster og analyse af konkrete kunstværker i en essayistisk og personlig stil, som samlet set også er et bidrag til imaginativ apologetik (s. 118-119). Munk starter med »Historien om mig« (s. 9-10), hvor hans omvendelse til kristendommen beskrives som et svar på skønhedens længsel og kald. Dette personlige udgangspunkt krydret med en vis patos og direkte henvendelser til læseren supplerer den faglige fremstilling, uagtet

at denne skrivestil er uortodoks akademisk. Personligt kan jeg lide det. Det er en meget god og stimulerende læseoplevelse.

Mellem bogens indledning og konklusion argumenterer Munk for sin tese gennem seks kapitler med hver sin vinkel. Hvor ambitiøs, bogen er, fornemmes allerede ved en simpel henvisning til indholdet. I første kapitel (s. 13-30) beskrives bogens æstetikfilosofiske fundament. Kapitel to (s. 31-52) er en spurt igennem æstetikens idéhistorie. Kapitel tre (s. 53-66) og fire (s. 67-79) gennemgår nedslag i henholdsvis Det Gamle og Det nye Testaments bidrag til skønhedsmetafysikken. Kapitel fem (s. 80-96) og seks (s. 97-111) diskuterer den systematiske teologiske bidrag til den æstetiske debat og musikkens særlige potentiale til transcendenserfaringer. Ikke så lidt at nå på hundrede sider, men Munk er ganske sublim til at syntetisere kilderne og krydre det med originale observationer, så bogen fremstår helstøbt. En flot bedrift.

Munk er også ganske uforfærdet og hopper gerne ind i orkanens øjne og diskuterer brisante problemstillinger. Et eksempel er spørgsmålet om smag i relation til kunst. Kunst er at give *form* til en *følelse*, som litteraten Thomas Bredsdorff har sagt det, og det betyder, at der både er noget personligt og noget alment i kunstoplevelser, hvad Munk med Immanuel Kant kalder »subjektiv universalitet« (s. 19). Vi kan derfor godt til et vist niveau diskutere smag. Historisk har man jo ellers sagt *de gustibus non est disputandum*, men det er jo netop om smag, man kan diskutere! Men det kræver et engagement, og Munk skriver derfor: »'God smag' kan altså defineres som den tilegnede evne til at værdsætte stor kunst. Evnen er *tilegnet*, fordi det kræver opøvelse af smag at få det fulde udbytte af kunsten.« (s. 20) Men på trods af forsvaret for smagen, som jeg deler, forekommer det mig ambitiøst at sælge projektet om teologisk æstetik, når det gøres gennem henvisninger til romantisk lyrik, klassisk instrumentel musik og impressionistiske malere. Munks faible for tysk højromantik bliver godt forsvaret og forklaret, men jeg stiller mig skeptisk overfor ideen om at ville binde den teologiske æstetik så tæt til romantikken, som Munk gerne vil (s. 86). Mere spørgende er jeg overfor ideen om at overbevise læserne om æstetikens teologiske potentiale gennem disse højkulturelle referencer, som få kender og endnu færre værdsætter i dag.

Filosoffen Kirsten Hyldgaard sagde engang om Slavoj Žižek, at han ikke tænker filologisk men hermeneutisk – han tænker *med* andre forfattere – og det spej-

ler Munks praksis. Munk anvender som nævnt på kompetent vis et meget bredt udvalg af litteratur, og han tænker netop *med* disse. Derfor kan han frimodigt anvende tænkere, der klart benægter den type af transcendens, som Munk forfægter (fx Adorno og Heidegger men også forfattere som Charles Baudelaire og Inger Christensen). Men alligevel – filosofen Dorthe Jørgensens store disputats *Den skønne tænkning* har inspireret Munk, men Jørgensen argumenterer netop for, at hendes erfaringsmetafysik ikke henviser til 'noget', men er en *rent* immanent erfaring. Munks pointe er jo den stik modsatte. Forskellen er, hvad Løgstrup kalder »det subjekt-transcendente« overfor »det kosmos-transcendente«. Så når han taler om Jørgensen som en rejseguide fra »kunstens sandhedsåbenbaring« til »teologiens guddommelighedsåbenbaring«, skal man være opmærksom på, at de ikke mener det samme.

Det idéhistoriske kapitel gennemgår elementer fra for eksempel Platon, Plotin, tysk oplysning og romantik, Løgstrup og C.S. Lewis. Det er et stærkt kapitel, og selvom man gerne fik uddybet kapitlet med andre relevante bidrag som for eksempel Francesco Petrarca fra den tidlige italienske renaissance, der står i en interessant spænding mellem en augustinsk transcendentæstetik og den immanens, der udviklede sig i højrenæssancen, eller G.W.F. Hegel fra den tyske idealisme, der pegede på kunsten som en af den absolutte ånds fundamentale bevidsthedsformer. Hvad vi får er en historisk tråd, der flugter med Munks projekt, men det gøres overløbet og er derfor legitimt. Kapitlet peger

også ud over sig selv ved sammen med kapitel et at skabe en solid bro til de afsluttende to kapitlers diskussioner.

Jeg er mere usikker i vurderingen af de kreative læsninger af Det Gamle Testamente og Det Nye Testamente. Holder de vand? Er Leonard Bernsteins – C.S. Lewis' (jf. Narnia 1) – idé, at skabelsen blev sunget, valid? Kan vi lave en metafysisk pointe ud af, at det andet tempels allerhelligste var tomt (pagtens ark var væk)? Skal vi lave eksegese på de uforklarede musikudtryk (fx *sela*), som ledsager flere salmer? Disse forsøg forekommer mig vidtløftige, men dog interessante. Mere overbevist er jeg af den generelle pointe om, at Det Gamle Testamente understreger menneskefantasiens nødvendige og aktive indsats for ved analogier at se Gud i naturen. Erfaringspotentialer er der, men mennesket må selv svare på kaldet. Det Nye Testaments skønhedsmetafysik beskrives trinitarisk, og der er meget godt at hente. Dog savner jeg en refleksion over skønheden i korset, i den hæslighedens skønhed, der er skjult for verden, men åbenbart for troen.

Munk tager det bedste fra de to æstetiktraditioner, han beskæftiger sig med, *formalismen* og *ekspressivismen*. I kapitel fem anvendes metaforerne »lampen« for ekspressivismen, som siges at være optaget af transcendent, og »spejlet« for formalismen, der er optaget af immanens. Som en tredje mulighed udvikler Munk metaforen om »krybben«, som medierer mellem de to ved at lade den sansbare verdens skønhed pege udover sig selv og på Gud, på samme måde som barnet i kryb-

ben forener det menneskelige og guddommelige.

I sidste kapitel reflekterer Munk over musikken, særligt den klassiske, som har en særlig plads hos ham. Via Augustins tanker om musikalske strukturers spejling af en himmelsk virkelighed (kristen platonisme) og Luthers besyngelse af musikken som et guddommeligt medium kun lige under Skriften kan Munk selv pege på sin romantiske idé om, at kunsten skal vække vores følelser for det transcendent via kunstens form. Her kombineres denne romantiske idé med ideen om såkaldt konvergent evolution, der viser, at musikken er blevet fundet snarere end opfundet, og at denne platoniske idé i sidste ende bedst tydes som havende et guddommeligt ophav.

Bogens konklusion (s. 112-118) har en noget springende karakter og berører kortfattet flere store emner. Man kan spørge, om ikke den imaginative apologetik i stedet for at være en postmoderne apologetik snarere er en præmoderne bestræbelse på at tolke hele verden som Guds katedral og at se menneskets kunstneriske frembringelser som gensvar på den guddommelige *poiesis*? Munk nævner her selv begrebet »resonans« med en henvisning til Alister McGrath, og derfor kunne en diskussion af sociologen Hartmut Rosa være på sin plads, fordi Rosa i sit store værk *Resonans* gør sig æstetiske overvejelser, der flugter godt med Munk.

At se Gud i skønheden er også selv et bidrag til apologetikken, og der er en appel i bogen til, at læseren tager fordringen op. Munk skriver: »Når det guddommeliges nærvær for mange af os synes så fjernt

fra vores hverdag, skyldes det måske, at vi har mistet evnen til at forundres over det smukke og underfulde i verden?« Eller som den amerikanske litteraturprofessor, David Lyle Jeffrey siger, så kan kunsten være »troens jordemoder«. Den verdensberømte baritonsanger Christian Gerharter sagde engang i et interview, at »når jeg hører musik af Bach, fornemmer jeg i hver en tone ønsket om en evig sandhed«. Munk har flot beskrevet, at vi ikke behøver nøjes med ønsket, men at myten er virkelig.